

CHLOUMEK U MLADÉ BOLESLAVI, okr. Mladá Boleslav, Středočeský kraj

Raně středověké hradiště

8.–10. století

Význam: Raně středověké hradiště v dominantní krajinné poloze s unikátním rozhledem, příklad mimořádně mohutné raně středověké fortifikace.

Historie: Umístění *hradiště na okraji Mladé Boleslavi svádí k úvahám, že šlo o staré regionální centrum, které bylo později, byť stále v průběhu raných dějin, přeneseno do míst dnešního města. Vzhledem ke svému mohutnému opevnění nemohlo hradiště uniknout pozornosti archeologů už v 19. století, avšak přesto zde dosud proběhlo jen velmi málo odborných *archeologických výzkumů. Dosavadní poznatky o osídlení tohoto místa jsou proto velmi kusé. Název „Švédské šance“ odráží nespíše události třicetileté války, během níž se v blízkých lesích ukrývalo obyvatelstvo z okolního území před švédskými

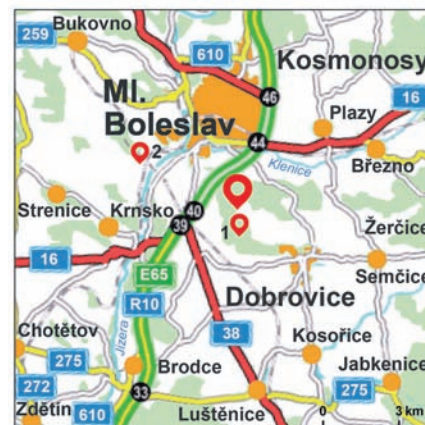
vojsky; hradiště samotné a zejména jeho fortifikace však s aktivitami Švédů nijak nesouvisí. V r. 2000 bylo okolí lokality vyhlášeno za přírodní park.

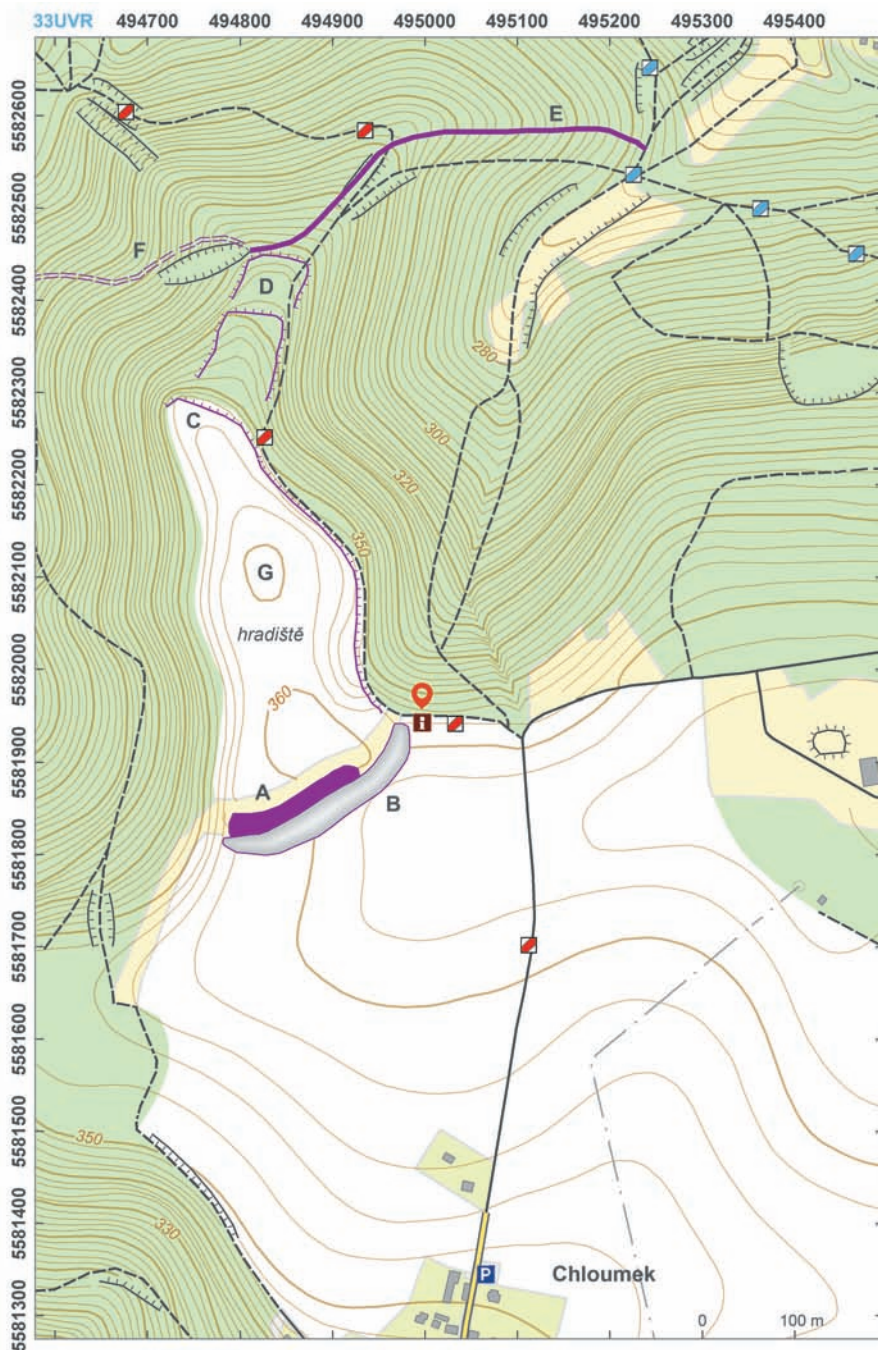
Soudě podle sporadických archeologických nálezů, byl areál užíván už v eneolitu. Opevněn mohl být v mladší a pozdní době bronzové, nicméně pokud tomu tak bylo, jsou pozůstatky starších opevnění skryty pod mohutnou středověkou fortifikací.

Na základě nálezů z malého terénního výzkumu J. L. *Píče v 90. letech 19. století a z *povrchových sběrů lze soudit, že hradiště bylo osídleno v raném středověku relativně časně, již v 8. století. Jeho užívání ovšem také poměrně brzy skončilo, a to nespíše už v první polovině 10. století. Starší bádání spojovalo zánik hradiště s událostmi, které k r. 936 uvádí

↑ Panoramatický snímek valu hradiště od jihu. Foto J. Marounek, 2007.

□ Plán lokality zaměřil M. Kuna.

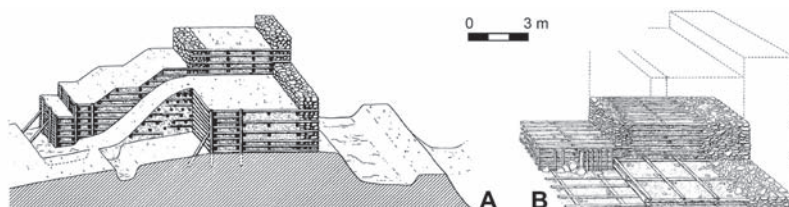
saský kronikář Widukind: v tomto roce přemyslovský kníže Boleslav I. porazil saské vojsko a vzápětí dobyl území sousedního „podkrálíčka“ (či „minikrále“, lat. *vicinus subregulus*) v prostoru mezi středními Čechami a Saskem. I když je souvislost této události právě s hradištěm v Chloumku více než sporná, proces násilného rozšiřování *přemyslovské domény a území českého státu v této době nesporně probíhal. Během něj bylo hradiště jakožto centrum starší sídelní struktury zničeno nebo opuštěno a přeneseno na výhodnější místo při soutoku Jizery s Klenicí, kde pak vzniklo nové (přemyslovské) hradiště a později středověký *hrad a město Mladá Boleslav.

Ne zcela jasný je vztah hradiště v Chloumku k dalšímu hradišti, které stálo ve vzdálenosti 1,2 km vzdušnou čarou na dnešním katastrálním území Nepřevázka. I to má zřejmě raně středověký původ, ale fungovalo déle a později bylo přestavěno na středověký hrad, který existoval do 15. století. Dnes jej připomíná jen místní název „Na Hrádku“.

Popis: Chlumecký hřbet vytváří výrazný geomorfologický prvek na jižním okraji Turnovské pahorkatiny. Táhne se západovýchodním směrem v délce asi 13 km a svým západním výběžkem, na kterém stálo hradiště, dosahuje k jižnímu okraji města Mladé Boleslavi. Je nepřehlédnutelnou krajinnou dominantou při příjezdu po dálnici od Prahy, ale i z jiných míst v okolí. Hřbet sám převyšuje okolní krajinu o 100–120 m a z *valu hradiště lze shlédnout panorama všech významných vrcholů středních a severních Čech: Říp, Bezděz, Ralsko, Ještěd a další.

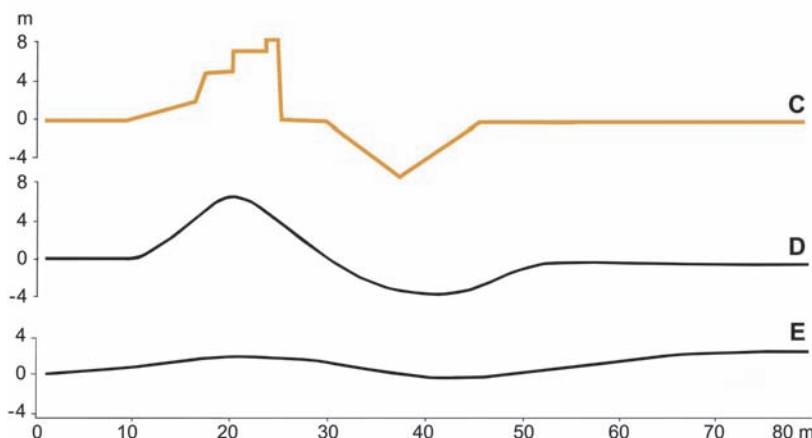
Hradiště „Švédské šance“ leží na západním okraji Chlumu, na úzkém jazykovitém výběžku směřovaném k severu a ze tří stran obklopeném poměrně prudkými svahy. Jeho plocha činí kolem 4 ha. Na jižní straně přechází ostrožna asi 200 m širokou šíjí v plošinu Chlumu, která byla přehrazena mohutnou hradbou. Z hradby se zachoval val o délce asi 120 m (A); ve východní části byl na počátku 20. století zničen, neboť jej majitelé pozemků rozkopali a rozváželi na pole.

Mohutnost zachovalé části valu je skutečně mimořádná. Val (A) s příkopem (B) jsou dohromady široké asi 40 m, přičemž výškový rozdíl mezi korunou valu a dnem příkopu činí dodnes kolem 11 m. V ostatních částech hradiště valy nejsou patrné, i když terasový charakter obvodových partií může někdejší přítomnost hradeb naznačovat. Pravděpodobně

➤ Letecký snímek hradiště. Foto M. Gojda, 2012.

→ Základní typy raně středověkých hradeb a jejich zachování v archeologickém kontextu. A–B: Hradby skořepinové konstrukce s masivní čelní zdí a kombinovanou komorovou a roštovou výztuží (A: → Kourřim, hradiště u sv. Jiří; B: Blšina, střední hradba ve dvou fázích výstavby, 10–12. stol.); C: ideální řez hradbou raně středověkého hradiště, svými rozměry odpovídající reliktnům v Chloumku; D: změřený profil valu a příkopu v Chloumku; E: profil valu a příkopu ve → Vesci u Sobotky – val mohl být původně stejně vysoký jako v Chloumku, ale byl mnohem více zarovnan orbou. A–B: Podle Procházka 2009 a starší literatury, D–E: zaměřil M. Kuna.

je to zejména v severní části, kde je hradiště ukončeno pravidelnou terasovou hranou o výšce kolem 5 m (C), pod níž (dnes již v lese) leží za sebou dvě obdélné, stupňovitě oddělené plochy (D), které se jen mírně svažují k severu. Tyto plochy mohly původně představovat *předhradí; v důsledku husté vegetace jsou dnes víceméně nepřístupné.

Na hypotetické předhradí navazuje na severu nedávno objevený val (E), který probíhá v délce asi 400 m po hřebtu vrcholu až dolů k potoku. V některých částech se zdá, že je z vnější strany lemován příkopem. Funkce tohoto ohrazení není zcela jasná; jako vysvětlení se nabízí opevnění přístupu k vodě. K hornímu okraji valu přichází od západu stará *úvozová cesta (F), přičemž podobných útvarů je v bezprostředním i širším okolí lokality více.

Zhruba ve středu ostrožny leží mírně vyvýšené místo (G), odkud pochází největší množství nálezů z povrchových sběrů. Zde se snad koncentrovala zástavba hradiště, příp. zde mohla stát hradba rozdělující hradiště na dvě části. [mk]

Literatura: Píč 1908; Čtverák a kol. 2003.

Navigační bod: N 50°23'22.53", E 14°55'46.58" (informační tabule u lokality).

Přístup: Z doporučeného místa parkování na severním okraji obce Chloumek po červené turistické značce na sever až k hradišti „Švédské šance“.

Rizika: Prostor hradiště je využíván jako pole, a od jara do sklizně je tak obtížně přístupný; toto omezení se však netýká vlastního valu s příkopem. V letních měsících je nepřístupné zejména předhradí, zarostlé hustým křovím a kopřivami.

Okolí: [1] Nepřevázka (MB), raně středověké hradiště a vrcholně středověký hrad: N 50°22'41.61", E 14°55'31.10" (1,1 km).

[2] Čejetice u Mladé Boleslavi (MB), hradiště a mohylník Choboty: N 50°24'08.68", E 14°52'20.80" (4,1 km).

↑ *Panorama středních a severních Čech z koruny valu. Vlevo Bezděz (604 m), vpravo Ralsko (696 m). Foto M. Kuna, 2014.*

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Čísecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.